

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ SÖZLÜ ANLATIMLARININ DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME TEKNİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU*

ÖZ: Araştırmanın amacı, Türkçe öğretmeni adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin tespit edilmesidir. Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Sözlü Anlatım I dersi kapsamında önceden belirlenen konular çerçevesinde 110 öğretmen adayından 5-7 dakikalık bir hazırlıklı konuşma yapması istenmiştir. Kamera ile kaydedilen konuşmalar araştırmacının kendisi ve bir araştırma asistanı tarafından deşifre edilerek kullanılan düşünceyi geliştirme tekniklerinin sıklık ve yaygınlıkları tespit edilmiştir. Araştırmada, öğretmen adaylarının sözlü anlatımlarında ortalama 15,11 kez düşünceyi geliştirme tekniklerinden yararlandıkları; “örnekleme” ve “tanımlama” tekniklerini “alıntı yapma”, “sayısal verilerden yararlanma” ve “karşılaştırma yapma” tekniklerine göre daha fazla kullandıkları ortaya konulmuştur. Kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre sözlü anlatımları sırasında daha fazla oranda düşünceyi geliştirme tekniklerine başvurdukları ve öğretmen adaylarının akademik başarılarıyla düşünceyi geliştirme tekniklerini kullanma sıklıkları arasında ters orantı olduğu araştırmanın diğer bulguları arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretmeni aday, düşünceyi geliştirme teknikleri, sözlü anlatım, hazırlıklı konuşma, sıklık.

The Analysis of the Pre-Service Turkish Language Teachers Speaking Techniques on the Basis of Improving the Thinking Process

ABSTRACT: The aim of the study is to determine thinking techniques that pre-service Turkish language teachers used during their speaking. The study is a case study that employs a qualitative research approach. In the process of the research, 110 teachers were asked to

* Çanakkale Onsekiz Mart Üni. Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl.
mkurudayi@hotmail.com

prepare a speech not more than 5-7 minutes within the content of the course Speaking I. The speakers were recorded by a movie camera and the frequency of the techniques used in the speech was deciphered. The result of the study reflected the fact that as for strategy for thought development through speech the participants generally use “sampling” and “describing” techniques more than “quotation”, “using numerical data” and “comparing”. The frequency of the findings was 15.11. Female pre-service teachers use thinking development techniques in their oral expressions more than male ones and there is an inverse proportion between the frequency of using thinking development techniques and their academic success.

Key Words: Pre-service Turkish teachers, thinking development techniques, speaking, prepared speech, frequency.

“Kelimelerin gücünü anlamadan, insanların gücünü anlayamazsınız.”

Konfüçyüs

1. Giriş

Antropologlar, insan türüne ait tanımlama yaparken insanoğlunun düşünme becerisine sahip olmasını temel ölçüt olarak kabul ederler. Türe özgü görülen bu becerinin dışarıya açıldığı, varlığının ispatlandığı yer ise dildir. Alman düşünürü Hammann’ın dili, aklın hem organı hem de ölçütü olarak görmesi (Akarsu 1998: 36) de bu nedendir. Zira dil aklın organıdır; çünkü bireyin aklının ve düşüncelerinin kullanıma çıktığı temel nokta dildir. Diğer yandan dil aklın ölçütüdür; çünkü düşüncenin sağlıklılığı ancak dile vurulduğu vakit anlaşılabilir. Bu yönüyle insanoğlunun düşüncelerini sembollere, sembolleri de anlamlı iletilere dönüştürme gücü dil ile mümkündür. Akarsu (1998: 36) insanın bu özelliğinin Antikçağ’da ortaya konmuş olduğundan bahseder. Bu tanımlamaya göre insan, “*zoonlogonekhon*”dur. Yani insan *konuşan varlıktır*. İfadenin aslında geçen “logon” kelimesinin kökeni Latince “logos” kelimesinden gelmektedir. George ve Scott (1989) logos kelimesinin bir yandan “dil” anlamına gelirken diğer yandan da “düşünce-akıl” anlamına geldiğini belirtmektedirler. Dolayısıyla henüz Antikçağ’dan itibaren dil ve düşünce kavramlarının bir kelime üzerinde aynılaştırılarak dil ile düşünce arasındaki ilişkinin ortaya konmuş olduğu düşünülebilir.

İnsanların düşüncelerini ortaya çıkaran ve bu düşüncelerin başkalarına da anlaşılmasını sağlayan düzen, dilde bulunmaktadır. Dilin bu aktarım göreviyle ilgili olarak, Locke (1975) “İnsanın, başkalarına da yarar sağlayabilecek ve zevk verebilecek, çok çeşitli düşünceleri olsa da, bunlar görünmez ve başkalarından saklı olarak insanın içinde ortaya çıka-

rılmayı bekler. Düşüncelerin paylaşımı olmadan toplumun refahı ve üstünlüğü olamayacağına göre insanın, düşüncelerinin oluşturduğu görünmez ideleri başkalarının da anlaşılır kılabilmek için, duyulara hitap eden bazı dış göstergeler bulması gerekliydi. Bu amaca yönelik o eklemeli seslerden (dilden) daha uygun hiçbir şey yoktur” (Akt. Haris-Taylor, 2002: 99) derken, Chomsky de (2002: 90) dilin asıl olarak düşünceyi ifade etmeye hizmet ettiğini söyleyerek dilin iletişim süreci içerisindeki aktarma görevinin önemine dikkat çeker.

Dilin insanlar arasında anlaşma vasıtası olma özelliği, düşüncelerin sağlıklı bir şekilde paylaşımını sağlar. Öyle ki, dil ve onun kuralları olmazsa hiç bir bilgi, duygu ve düşünce tam olarak anlatılamaz. Yani, dilin doğası, kullanımı ve anlamlandırılması göz önünde bulundurulmadan, bilgiler ve tutumlar hakkında açık ve kesin konuşmak mümkün değildir (Haris-Taylor 2002: 101). Çünkü düşünceyi varlık âlemine çıkararak dildir. Bu yüzden dil, düşüncenin dışı vurumunu sağlayan en sık kullanılan ve en önemli iletişim aracı olarak gösterilebilir.

“Dilimin sınırları düşüncemin sınırlarıdır” diyerek insanın dili ölçüsünde düşünebileceğini vurgulayan Wittgenstein’in de belirttiği üzere dil becerilerinin geliştirilmesi aynı zamanda düşünme becerilerinin geliştirilmesi anlamına gelecektir. 1956 yılında Benjamin Whorf, ortaya attığı “dilsel görecelik (linguisticrelativity)” kuramıyla dil-düşünce ilişkisinin farklı bir boyutuna dikkat çekmiştir. Whorf (1956) sahip olunan kavram ve algı türlerinin, konuşulan dil ya da diller tarafından etkilendiğini savunmaktadır. Kurama göre farklı diller konuşan insanlar, dünyayı farklı şekillerde algılamaktadırlar. Kuram, düşüncenin, onu ifade etmek için kullanılan dile bağlı (göreceli) olarak geliştiğini ileri sürmektedir (Akt. Atkinson vd. 1995). Örneğin kutuplarda yaşayan Eskimo’ların dilinde “kar” için kullanılan ve karın farklı şekillerini karşılayan 32 ayrı kelime vardır. Bu kelimelerin bilgisine sahip olan insanların, karın pek çok çeşidini; sıcak iklim ülkelerinin insanlarına göre daha iyi tanımlayabilecekleri kesin görünmektedir. Bu noktada Whorf’un “dilsel görecelik” kuramı devreye girerek “*sahip olunan kelime hazinesi bireylerin çevrelerini algılayışını etkiler ve her kültür kendi yaşam biçimine ve algısına yönelik kendine has kelimeler üretir*” demektedir (Whorf 1956; akt: Atkinson vd. 1995). Dolayısıyla sıcak iklim insanların doğaya bakıp karşılarındaki beyaz örtüyü “kar” diye adlandırdıkları bir yerde Eskimo insanların dağarcıklarındaki onlarca kar türünü karşılayan kelimedenden uygun olanını seçmesi muhtemel görünmekte ve aynı zamanda bu durum insanlar arasındaki “dilsel göreceliği” vurgulamaktadır.

Whorf’un kuramı her ne kadar farklı dilleri konuşan bireyler arasındaki göreceliğe dikkat çekiyor olsa da benzer bir durumun aynı ana dili konuşan bireyler için de söz konusu olduğu düşünülebilir. Belirli bir

alandaki eğitim almış kişiler ile almamış kişilerin aynı olay karşısındaki algıları ve düşünceleri birbirinden farklı olabilir. Örneğin resim ve renkler konusunda eğitim almış bir kişi kırmızının farklı tonlarını tanımlayıp bu yönde bir algı geliştirebilir. Yani bir ressam, herkesin tablo üzerindeki kırmızı figürleri yorumladığı bir yerde kan kırmızısı, narçiçeği, bayrak kırmızısı ve ciğer kırmızısı türünden daha ayrıntılı figürleri yorumlayabilir. Dolayısıyla da bu noktadan hareketle bireyler sahip oldukları kelime hazinesi ve dil becerileri nispetinde düşünür demek çok da yanlış gözükmemektedir.

2. Anlatımda Düşünceyi Geliştirme Tekniklerinden Yararlanma

Dil ile düşünce arasındaki ilişkiyi bu şekilde özetledikten sonra, üzerinde durulması gereken noktalardan biri de düşüncenin nasıl eğitilebileceği ve geliştirilebileceği noktasıdır.

Dil, anlama ve anlatma süreçlerini içerisinde barındıran iki kutuplu bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle bireyler okurken, dinlerken ve izlerken anlamaya; konuşurken ve yazarken de anlatmaya çalışırlar. Anlama sırasında, mevcut düşüncenin beslenmesi, yeni yapıların oluşturulması ve mevcut yapılarla karşılaştırma söz konusuysen anlatma sırasında ise hâlihazırda bulunan düşüncenin dışarıya vurumu karşı tarafa nitelikli bir şekilde aktarımı söz konusudur. Düşüncenin karşı tarafa aktarımı sırasında, gerek dili estetik ve üst düzeyde kullanan edebî eser yazarlarının, gerek sınıfta ders anlatan öğretmenin, gerekse de pazarda tezgâhta satışını yaptığı malın kalitesine anlatan pazarcının bilinçli yahut bilinçsiz olarak kullandığı çeşitli teknikler vardır. Günlük hayat içerisinde genellikle farkına varılmadan kullanılan bu teknikler “düşünceyi geliştirme teknikleri” olarak adlandırılır. Akbayır düşünceyi geliştirme tekniklerinden, yazarların, öğretici metinler oluştururken yararlandıklarını belirttikten sonra bu yapıların kullanılmasının yazarlara; anlatılanı somutlaştırma, anlatılanın farklı boyutlarını tanıtmaya, dış dünya ile karşılaştırma yapma ve dikkat çekme gibi imkânlar sunduğunu belirtir. Bireyin sosyal ve akademik hayatında sıkça kullanacağı tanımlama, örnekleme, tanık gösterme, karşılaştırma ve sayısal verilerden yararlanma (Akbayır 2006: 16) gibi üst düzey bilişsel becerilere dayanan bu tekniklerin şu şekilde özetlenmesi mümkündür:

Tanımlama: Kısaca bir kavramı açıklamak olarak ele alınabilir. Genellikle paragrafın ilk kısmında yer alan tanımlama cümleleri, bir varlığın, bir nesnenin ya da bir kavramın özel ve değişmez niteliklerini sıralayarak onu tanıtır. Tanımlama, daha çok açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimlerinde kullanılan bir düşünceyi geliştirme yoludur. Tanımlamada iki farklı türden söz edebiliriz. Tanımlama nesnel olabileceği gibi öznel de olabilir. Yazar bazen kendi görüşleri doğrultusunda da tanım yazabilir.

Örnekleme: Bir şeye uygun örnek göstermedir. Bunların bazıları tasarlanan, bazıları olmuş, bazıları da gerçeğe dayanan örneklerdir. Hangisi olursa olsun örnekleme, düşünceye görünürlük ve anlaşılabilirlik kazandırır (Erkul 2004: 157). Bu yöntem kullanılmadan önce yazar, asıl anlatmak istediğini verir ve daha sonra bu anlatılanlara dayanarak öneklere yer verir. Örnekleme genellikle düşünceleri somutlaştırmak amacıyla kullanılır.

Alıntı Yapma: Bu yöntemde bir durum ya da kavram açıklanırken, anlatıma inandırıcılık kazandırmak amacıyla başkalarının düşüncelerinden ve sözlerinden yararlanır. Düşüncelerinden yararlanan kişinin de alanında uzman olması gerekir. Alıntı yapmada, tanık gösterilen kişinin adına yer verileceği gibi o kişinin sözlerine de yer verilebilir. Alıntı yapmada bir söze yer verilecekse, bu söz tırnak içinde yazılmalıdır.

Karşılaştırma: Benzerlikleri, zıtlıkları gösterme işidir. Böylece düşünceye açıklık kazandırılır (Erkul 2004: 156). Karşılaştırmada çeşitli görüşler birbirleriyle karşılaştırılır. Daha çok söyleneni inandırıcı kılmak için iki farklı kavramın ortak olan ya da olmayan yönleri karşılaştırılır. Düşünsel metinlerin yanı sıra yazınsal metinlerde de kullanılır. Yazınsal metinlerde kişiler ya da yerler karşılaştırılabilir.

Sayısal verilerden yararlanma: Bu yöntemde bir görüş bildirilirken, bu görüşle ya da konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalarda ortaya konulmuş sayısal veriler kullanılabilir. Daha çok istatistiksel bilgiler sunulacağında kullanılan bir yöntemdir. Bilimsel yazılarda daha çok kullanılır.

3. Yöntem

Öğretmen adaylarının düşünceye dayalı sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerini, sıklık ve yaygınlık açısından ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından olan durum çalışması (case study) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin toplanmasında nitel araştırma veri toplama tekniklerinden olan *gözlem* tekniğinden yararlanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasının nedeni var olan bir durumun, mevcut yapı ve işleyişe uygun olarak ortaya konulmasının istenmesidir. Gözlem, araştırmacıya, veriye ilk elden ulaşma olanağı sağlamasının yanı sıra herhangi bir ortamda oluşan davranışı ayrıntılı bir şekilde tanımlama olanağı da sağlar. Bu yönüyle durum çalışması yaklaşımının bünyesine de uygun bir veri toplama tekniğidir (Yıldırım-Şimşek 2004). Bu çalışmada da benzer bir yaklaşım izlenerek öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme yollarının mevcut durum içerisinde tespit edilmesi amaçlandığından kullanılan araştırma yönteminin ve veri toplama yaklaşımının,

çalışmanın amaçlarının gerçekleştirilmesi için uygun olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı: Araştırmanın genel amacı, (1) Türkçe öğretmeni adaylarının düşünceye dayalı sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin, sıklık ve yaygınlığını tespit ederek (2) elde edilen verilerden hareketle öneriler geliştirmektir. Bu genel amaç çerçevesinde cevap aranacak sorular şunlardır:

Öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme teknikleri;

- a. Nasıl bir sıklık göstermektedir?
- b. Nasıl bir yaygınlık göstermektedir?
- c. Cinsiyete göre nasıl bir değişiklik göstermektedir?

d. Türkçe öğretmeni adaylarının dönem sonu akademik başarı notları ile nasıl bir ilişki içerisindedir?

Çalışma Grubu: Araştırma, 2010-2011 Öğretim Yılı Güz Yarıyılı'nda Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde, "Sözlü Anlatım I" dersine kayıtlı bulunan 62'si kadının 48'i erkek toplam 110 öğretmen adayının katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örneklem seçim yaklaşımlarından *kolay ulaşılabilir durum örnekleme* yaklaşımı kullanılmıştır. Bu örnekleme seçim yaklaşımı araştırmacı tarafından yeni bir uygulama veya bir yenilik tanıtılmak istenildiğinde araştırmaya hız ve pratiklik kazandırılmak istenildiği zaman kullanılır. Araştırmacı yapacağı uygulamanın veya yeniliğin yer aldığı bir dizi durum arasından en kolay ve pratik şekilde ulaşabilecek olduklarını seçer (Yıldırım-Şimşek 2004: 113). Çalışmada, öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin tespit edilmesi amaçlandığından böyle bir örneklem seçim yaklaşımının kullanılması uygun görülmüştür ve bu doğrultuda da araştırmacı tarafından yürütülmekte olan "Sözlü Anlatım I" dersine kayıtlı olan Türkçe öğretmenliği bölümü öğrencileri çalışma grubuna dâhil edilmiştir.

Gözlem: Araştırma grubunda yer alan öğretmen adayları üzerinde yapılan gözlemler 14 hafta süre ile devam etmiştir. "Sözlü Anlatım I" dersinin ilk haftasında, katılımcıların her birine hazırlıklı konuşma yapmaları için kendi istekleri doğrultusunda belirlenen bir konu verilmiş ve bu konuda dersin 4. haftasından başlamak üzere, numara sırası ile 5-7 dakikalık bir konuşma yapacakları duyurulmuştur. Öğretmen adayları, dersin 4. haftasından itibaren belirlenen konularda konuşma yapmaya

başlamışlar ve ders saatinin imkânları doğrultusunda her hafta 7-8 öğrencinin konuşma yapması koşuluyla, araştırma grubunda yer alan tüm öğretmen adaylarının konuşma yapması sağlanmıştır.

Çalışma sürecinde, araştırma grubunda yer alan öğretmen adaylarının tamamının konuşmaları kamera ile kaydedilmiştir. Video kamera ile kayıt alınması, araştırmacının uygulama oturumu sırasında farkına varmadığı, atladığı, anlamlandıramadığı durumları tekrar yaşama imkânı vermesi nedeni ile önemli görülmektedir (Yıldırım-Şimşek 2006). Alınan video kamera kayıtları ilk olarak araştırmacının kendisi tarafından deşifre edilmiş ve kullanılan düşünceyi geliştirme teknikleri belirlenmiştir. Ardından da, Türkçe Eğitimi alanında uzman başka bir araştırmacı tarafından görüntüler yeniden deşifre edilerek öğretmen adaylarının kullandıkları düşünceyi geliştirme teknikleri tespit edilmiştir. Her iki uzman tarafından, öğretmen adaylarının konuşmalarında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin tespiti tamamlandıktan sonra, her bir araştırmacının kullandığı belirtke tabloları karşılaştırılarak “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan düşünceyi geliştirme teknikleri tartışılmış ve kayıtlardan tekrar kontrol edilmek suretiyle gerekli düzenlemeler yapılarak belirtke tablolarına son şekli verilmiştir. Görüş birliği ve görüş ayrılığı olan maddeler üzerinde uzlaşmadan önce ise Miles ve Huberman’ın (1994) önerdikleri;

$$\text{Güvenirlilik} = \text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})$$

şeklindeki güvenirlilik formülü kullanılarak araştırmanın güvenilirliliği %92 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlilik hesaplarının %70’in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman 1994). Dolayısıyla elde edilen sonuç, araştırma için güvenilir kabul edilmiştir.

Verilerin Analizi: Araştırma grubunda yer alan her bir öğretmen adayı için ayrı ayrı hazırlanan belirtke tablosunda yer alan birimler; “*tanımlama, örnekleme, alıntı yapma (tanık gösterme), karşılaştırma ve sayısal verilerden yararlanma*” olmak üzere 5’e ayrılmaktadır. Konuşmalarda kullanılan düşünceyi geliştirme teknikleri, belirtke tablolarına ilgili kutucuklara işaretlenmiştir. Böylece, bir yandan her bir öğretmen adayının kullandığı düşünceyi geliştirme tekniği türlerinin tespiti yapılırken diğer yandan da öğretmen adaylarının genelini kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin sıklık ve yaygınlık dağılımları ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra bu veriler öğretmen adaylarının cinsiyeti ve akademik başarı durumları ile ilişkilendirilerek analiz edilmiştir.

4. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, çalışmada elde edilen veriler araştırmanın alt amaçlarını oluşturan soruların sırasına göre ele alınarak oluşturulan tablolar doğrultusunda yorumlanmıştır. Öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sıra-

sında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin sıklık ve yaygınlığını içeren tablolar oluşturulurken araştırmacı tarafından hazırlanan kod listesindeki verilerden yararlanılmıştır.

4.1. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sözlü Anlatımlarında Kullandıkları Düşünceyi Geliştirme Tekniklerinin Sıklığı*

Tablo 1’de araştırmaya katılan 110 öğretmen adayının kullandığı düşünceyi geliştirme tekniklerinin sıklıklarına ve aritmetik ortalamalarına (\bar{x}) yer verilmiştir.

Düşünceyi Geliştirme Teknikleri	Sıklık	Yüzdeler (%)	Aritmetik Ortalama (\bar{x})
Örnekleme	869	52	7,90
Tanımlama	377	23	3,42
Karşılaştırma	154	9	1,40
Alıntı Yapma	148	9	1,34
Sayısal Verilerden Yararlanma	122	7	1,10
TOPLAM	1670	100	15,18

Tablo 1. Kullanılan Düşünceyi Geliştirme Tekniklerinin Sıklığı

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında toplam 1670 defa düşünceyi geliştirme tekniklerine başvurdukları görülmektedir. Öğretmen adaylarının en sık yararlandıkları düşünceyi geliştirme tekniği 869 (% 52) defa ile “örnekleme” tekniği olmuştur. Örnekleme tekniğini sıklık sırası ile 377 (% 23) kez ile tanımlama, 154 (% 9) kez ile karşılaştırma, 148 (% 9) kez ile alıntı yapma ve 122 (% 7) kez ile de sayısal verilerden yararlanma tekniği takip etmiştir.

Öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin aritmetik ortalamalarına (\bar{x}) bakıldığında ise; adayların, toplamda ortalama 15,18 kez düşünceyi geliştirme tekniklerinden yararlandıkları görülürken “örnekleme” tekniğinin, ortalama 7,9 oranı ile toplamda kullanılan düşünceyi geliştirme tekniklerinin yarısından fazlasını oluşturduğu görülmektedir. “Tanımlama” tekniği, ortalama 3,42 kez kullanılırken diğer teknikler ise yaklaşık olarak ortalama birer kez kullanılmıştır.

4.2. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sözlü Anlatımlarında Kullandıkları Düşünceyi Geliştirme Tekniklerinin Yaygınlığı**

Öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin yaygınlığı Tablo 2’de gösterilmektedir.

* Sıklık (frequency): Birimin tekrar etme sayısı

** Yaygınlık (range): Birimin kaç farklı üye tarafından ifade edildiği.

Düşünceyi Geliştirme Teknikleri	Yaygınlık
Örnekleme	103
Tanımlama	95
Karşılaştırma	72
Alıntı Yapma	53
Sayısal Verilerden Yararlanma	44

Tablo 2. Kullanılan Düşünceyi Geliştirme Tekniklerinin Yaygınlığı

Kullanılan düşünceyi geliştirme tekniklerinin yaygınlıkları açısından Tablo 2'ye bakıldığında, öğretmen adayları tarafından en yaygın olarak kullanılan düşünceyi geliştirme tekniğinin “örnekleme” tekniği olduğu görülmektedir. Bu tekniği 103 kişi sözlü anlatımları esnasında en az bir kez kullanmıştır. Öğretmen adaylarının diğer teknikleri kullanım yaygınlıkları ise sırası ile 95 kişi tanımlama, 72 kişi karşılaştırma, 53 kişi ile alıntı yapma ve 44 kişi ile de sayısal verilerden yararlanma tekniği izlenmektedir.

Tablo 1 ve Tablo 2 birlikte değerlendirilip kullanılan düşünceyi geliştirme teknikleri sıklık ve yaygınlık açısından birlikte yorumlandığında, her iki tablonun paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Zira kullanılan düşünceyi geliştirme teknikleri sıklık ve yaygınlık açısından her iki tabloda da aynı sıralama ile yer almaktadır. Düşünceyi geliştirme tekniklerinin kullanım sıklıkları ve yaygınlıkları birbirini desteklemektedir.

4.3. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sözlü Anlatımlarında Kullandıkları Düşünceyi Geliştirme Tekniklerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin cinsiyete göre sıklık ve yaygınlık durumları Tablo 3'de gösterilmektedir.

Düşünceyi Geliştirme Teknikler	Kadın (N=62)			Erkek (N=48)		
	Sıklık	\bar{X}	Yaygınlık	Sıklık	\bar{X}	Yaygınlık
Örnekleme	588	9,48	60	281	5,85	43
Tanımlama	257	4,14	54	120	2,50	41
Karşılaştırma	91	1,46	39	63	1,31	33
Alıntı Yapma	90	1,45	32	58	1,20	21
Sayısal Veri. Yararlanma	76	1,22	24	46	0,95	20
TOPLAM	1102	17,77	-	568	11,83	-

Tablo 3. Kullanılan Düşünceyi Geliştirme Tekniklerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Öğretmen adaylarının kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin sıklık ve yaygınlık durumları ile ilgili olarak Tablo 3'e bakıldığında, kullanılan düşünceyi geliştirme tekniklerinin ortalamaları açısından kadın öğretmen adayların, erkek öğretmen adaylarından daha fazla oranda sözlü anlatımları sırasında düşünceyi geliştirme tekniğine başvurdukları görülmektedir (Kadınlar $\bar{x} = 17,77$; Erkekler $\bar{x} = 11,83$).

Kadın ve erkek öğretmen adaylarının en çok kullandıkları düşünceyi geliştirme teknikleri açısından bir değerlendirme yapıldığında ise, her iki grubun da düşünceyi geliştirme tekniklerinden yararlanma sıralamalarının aynı olduğu görülmektedir. Hem kadınlarda hem de erkeklerde sırası ile en çok yararlanan düşünceyi geliştirme teknikleri örnekleme (K=588 / E=281), tanımlama (K=257 / E=120), karşılaştırma (K=91 / E=63), alıntı yapma (K=90 / E=58) ve sayısal verilerden yararlanma (K=76 / E=46) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer yandan sıklık ve yaygınlık açısından Tablo 3'e bakıldığında, kadın ve erkek öğretmen adaylarından oluşan her iki grupta da kullanılan düşünceyi geliştirme tekniklerinin sıklık ve yaygınlık sıralamasının değişmediği, sıklık ve yaygınlığın paralellik gösterdiği görülmektedir.

4.4. Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sözlü Anlatımlarında Kullandıkları Düşünceyi Geliştirme Tekniklerinin Akademik Not Ortalamaları ile İlişkisi

Öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin sıklık, yaygınlık ve aritmetik ortalamalarının genel not ortalamaları ile ilişkisi Tablo 4'de yer almaktadır.

Düşünceyi Geliştirme Teknikler	GNO 30-69 Arası N= 46			GNO 70-84 Arası N= 48			GNO 85 Üzeri N= 16		
	Sık.	\bar{X}	Yay.	Sık.	\bar{X}	Yay.	Sık.	\bar{X}	Yay.
Tanımlama	128	2,78	39	201	4,18	40	48	3	16
Örnekleme	319	6,93	41	491	10,22	48	59	3,68	14
Alıntı Yapma	63	1,36	12	69	1,43	31	16	1	10
Say.Ver.Yar.	57	1,23	16	53	1,10	18	12	0,75	10
Karşılaştırma	57	1,23	21	80	1,66	37	17	1,06	14
TOPLAM	624	13,56	-	894	18,59	-	152	9,5	-

Tablo 4. Düşünceyi Geliştirme Teknikleri ve Genel Not Ortalaması (GNO)*

Tablo 4 incelendiğinde, genel not ortalaması 70-84 arası olan öğretmen adaylarından oluşan 48 kişilik grubun, sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin aritmetik ortalaması 18,59 olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel not ortalaması 30-69 arasında olan grubun düşünceyi geliştirme teknikleri kullanımına ilişkin aritmetik ortalaması 13,56'da kalırken genel not ortalaması 85 ve üzeri olan grubun ise 9,5'tir. Bu bulgulardan hareketle not ortalaması 70-84 arasında olan ve göreceli olarak "orta düzey başarılı" olarak adlandırılabilir bu grupta yer alan öğretmen adaylarının yine göreceli olarak "başarılı (85 ve üzeri)" ve "düşük başarılı (30-64)" olarak değerlendirilebilecek öğretmen adaylarına oranla sözlü anlatımları sırasında daha fazla sıklık ve yaygın-

* Katılımcıların genel not ortalamalarına ilişkin hesaplama 100'lük not sistemine göre yapılmıştır.

lıkta düşünceyi geliştirme tekniklerine başvurduklarını söylemek mümkündür.

5. Tartışma ve Sonuç

Düşünme insanın doğuşu ile başlayan, sonraki süreçte doğrudan veya dolaylı olarak geliştirilebilen insana özgü niteliklerdir. İşte bu düşünme-bilme ayrıcalığından dolayı diğer canlılardan farklı olarak kendisi üzerine düşünmeye başlaması ile insan, var oluşunun anlamını ve nedenini fark edebilmiş ve bu yolda edindiği bilgiler ona kendi geleceğini belirleyebilme, hak ve imkânını tanımıştır. Düşünmenin bu gücü ilk çağlardan itibaren fark edilmiş 1980'li yıllardan itibaren de öğretmenler ve akademisyenler arasında düşünme becerilerinin eğitimi konusunda yoğun bir ilgi artışı meydana gelmiştir. Bu çalışmaların farklı tür ve düzeylerde yer aldıkları görülmektedir. Çalışmalar 1 ve 2. Sınıf düzeyine kadar inebilmektedir. (MEB 2007: 3). Türkiye'de de 14.09.2006 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Kararı ile ilköğretim ikinci kademe sınıflarına yönelik seçmeli Düşünme Eğitimi dersinin konulmasına karar verilmiştir. Gerek ilgili dersin seçmeli ders kapsamında yürütülmesinden gerekse de düşünme becerisinin bütün dersler için önemli bir ön gerek olmasından dolayı; bu becerilerin tek bir ders kapsamında geliştirilmesi mümkün görünmemektedir. Schafersman (1991) bütün eğitim kademelelerinin öğrenciye iki şeyi öğretmekten ibaret olduğuna değindikten sonra bunlardan birincisinin dersin konusu ve içeriği olduğunu; ikincisinin ise konuyu anlamının ve değerlendirmenin doğru yolunun öğretilmesi olduğunu eklemektedir. Dolayısıyla düşünme becerileri eğitim sistemi içerisinde bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak ilave müfredat aktiviteleri (extra curricular activities) ile ders içerikleri zenginleştirilmelidir.

Araştırmanın ilk bulgusu öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin niceliği ile ilgilidir. Buna göre her bir öğretmen adayı 5-7 dakikalık bir sözlü anlatım sırasında ortalama 15,18 kez düşünceyi geliştirme tekniklerinden yararlanmaktadır. Anlatı sırasında düşünceyi geliştirme tekniklerinden yararlanmak; anlatılamı somutlaştırmak, karşılaştırma yapmak ve böyle düşünen başkalarının da olduğunu göstermek açısından önem arz etmektedir (Akbayır 2006). Bu noktada, çalışma grubunda yer alan Türkçe öğretmeni adaylarının ilerideki meslek hayatları boyunca sık sık öğrencilerine sunumlar yapacakları düşünüldüğünde ve bu sunumları sırasında soyut işlemler döneminde yer alan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda (Piage 1964; akt: Senemoğlu 2010), kullanacakları düşünceyi geliştirme tekniklerinin yapacakları sunumların etkili ve anlaşılır olması açısından taşıyacağı önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Çalışmanın diğer bir bulgusu olarak da kullanılan düşünceyi geliştirme tekniklerinin farklı kullanım sıklıkları ve yaygınlıkları karşımıza çıkmaktadır. Buna göre; örnekleme ortalama 7,9 kez ile en sık ve yaygın düşünceyi geliştirme tekniği olurken onu 3,42 kez ile tanımlama tekniği izlemektedir. Bu bulgudan hareketle göreceli olarak örnekleme ve tanımlamanın öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında sık başvurdukları düşünceyi geliştirme teknikleri arasında yer aldığını söylemek mümkündür; zira karşılaştırma, alıntı yapma ve sayısal verilerden yararlanma yaklaşık olarak ortalama 1'er kez kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının örnekleme ve tanımlamaya sık başvururken göreceli olarak karşılaştırma, alıntı yapma ve sayısal verilerden yararlanmaya az başvurmalarının nedenlerini ortaya koymak araştırmanın amaçları arasında yer almamaktadır; ancak araştırma grubunda yer alan Türkçe öğretmeni adaylarının ilerideki öğretmenlik hayatları boyunca gerçekleştirecekleri anlatımlar sırasında örnekleme ve tanımlama ne kadar öneme sahipse karşılaştırma, alıntı yapma ve sayısal verilerden yararlanma da o denli önemli görülebilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu da kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre daha fazla oranda düşünceyi geliştirme tekniklerine başvurmuş olmalarıdır. Buna göre kadın öğretmen adayları 5-7 dakikalık sözlü anlatımları sırasında ortalama 17,77 kez düşünceyi geliştirme tekniklerinden yararlanırken bu rakam erkek öğretmen adaylarında 11,83'de kalmıştır. Kadın öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında daha fazla oranda düşünceyi geliştirme tekniğine başvurmuş olmaları alan yazında daha önce yapılan çalışmaların da birçoğunda rastlanan bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Alan yazın incelendiğinde birçok araştırmada kadınların erkeklere göre dil ve iletişim becerilerinin daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Johnson 1992; Enrich 1997; Sunderland 2000; Belcher 2001; Kubota 2003 ve Aydın 2006). Ayrıca, dil ve iletişim becerilerine etki eden faktörler arasında da cinsiyet önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır (Butler 1990; Cameron 1992).

Araştırmanın son bulgusu ise, orta düzey akademik başarıya sahip olan öğretmen adaylarının düşük seviye ve yüksek seviye akademik başarıya sahip olan öğretmen adaylarına göre, sözlü anlatımları sırasında daha fazla oranda düşünceyi geliştirme tekniğine başvurmuş olmalarıdır. Öğrencilerin akademik başarısını etkileyen birçok değişken vardır (Çakan 2005). Bu değişkenlerden biri de dildir. Okulda akademik başarıyı etkileyen, anlama anlatma faaliyetlerinin birleştiği nokta olan dil becerileri öğrenciler arasında farklı gelişmişlik düzeyi gösterebilmekte bunun sonucunda da öğrenci akademik başarısını etkileyebilmektedir. Ancak dil dışında; cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyler, bilişsel stiller vb. birçok etken akademik başarıyı etkileyebilmekte ve akademik başarı tüm bu bileşenlerin etkisi sonucunda ortaya çıkan bir ortak ürün olmaktadır.

Dolayısıyla akademik başarı ile öğretmen adaylarının sözlü anlatım sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin sıklığı arasında doğru bir orantının ortaya çıkmamasında, akademik başarının dilin de dâhil olduğu ancak tek başına belirleyici olmadığı bir şekilde ortaya çıkıyor olmasının etkili olduğunu düşünmek yerinde olabilir.

Bireylerin akademik ve sosyal yaşantılarının geliştirilmesinde son derece önemli bir yere sahip olan dil becerileri geliştirilirken düşünme becerilerinin de geliştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, son yıllarda önemi artan ve ilköğretim ikinci kademe okullarında seçmeli ders olarak okutulan “Düşünme Eğitimi” dersinin amaçlarının (MEB 2007) kazandırılmasında dil derslerine düşen önem daha iyi anlaşılacaktır. Bu yönüyle dil dersleri içerisinde bireyin düşünme becerilerinin geliştirilmesi amacıyla düşünceyi geliştirme tekniklerinin tanıtılması ve öğrencilerde farkındalık oluşturulması önem arz etmektedir.

Yapılan çalışma sonucunda, geleceğin öğretmenleri konumunda olan öğretmen adaylarının sözlü anlatımları sırasında kullandıkları düşünceyi geliştirme tekniklerinin belirlenmesiyle birlikte konuşma faaliyeti içerisinde düşünceyi geliştirme tekniklerinden ne denli sık yararlandıklarının ortaya konulmasının yanı sıra örnekleme, tanımlama gibi düşünceyi geliştirme tekniklerine sık başvurulurken alıntı, sayısal verilerden yararlanma ve karşılaştırma gibi tekniklerin ihmal edildiği de ortaya konulmuştur. Çalışmanın bulgularından hareketle şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- Meslek yaşantılarının büyük çoğunluğu anlatma faaliyeti içerisinde geçecek olan öğretmen adaylarının bu faaliyet sırasında kullanabilecekleri düşünceyi geliştirme teknikleri konusunda daha fazla bilinç kazanmalarına yönelik etkinliklere pedagojik formasyonları esnasında yer verilebilir
- Düşünceyi geliştirme tekniklerinin öğrencilerin dil-düşünce ilişkisine yönelik ne tür etkilerde bulunduğu ile ilgili olarak daha fazla oranda uygulamalı çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AKARSU, B. (1998), *Dil-Kültür Bağlantısı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- AKBAYIR, S. (2006), *Yazılı Anlatım Biçimlerinin Yazma Becerisi Edinimindeki İşlevleri*, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun.
- ATKINSON, R., Atkinson, R.C., Hilgard, E.R. (1995), *Psikolojiye Giriş* (çev. K. Atakay- M. Atakay-A.Yavuz), Sosyal Yayınlar, İstanbul.

- AYDIN, S. (2006), "İkinci Dil Olarak İngilizce Öğrenimindeki Başarı Düzeyinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), s. 273-283.
- BELCHER, D. (2001), "Does Second Language Writing Theory Have Gender?" In T. Silva and P. K. Matsuda (Eds.), *On Second Language Writing* (59-71). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- BUTLER, J. (1990), *Gender Trouble: Feminism and The Subversion of Identity*, Routledge, New York
- CAMERON, D. (1992), *The Feminist Critique of Language* (2nd ed.), Routledge, London.
- CHOMSKY, N. (2002), *Dil ve Sorumluluk*, (çev: Hüsni Özasya), Ekin Yayınları, İstanbul.
- ÇAKAN, M. (2005), "Bilişsel Stiller ile Yabancı Dil Başarısı Arasındaki İlişki: 8. Sınıf Fransızca Örneği" *İlköğretim-Online*. 4 (1), s. 53-61. <http://ilkogretimonline.org.tr/vol4say1/v04s01m5.pdf>, (Son Erişim 25.01.2011).
- EHRlich, S. (1997), "Gender As Social Practice: Implications For Second Language Acquisition" *Studies in Second Language Acquisition*, 19, s. 421-446.
- ERKUL, R. (2004), *Cümle ve Metin Bilgisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- HARRIS, Roy. ve Taylor, Tablot. J. (2002), *Dil Bilimi Düşününde Dönüm Noktaları I*, (Çev: Eser E. Taylan ve Cem Taylan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- JOHNSON, D.M. (1992) "Interpersonal Involvement in Discourse: Gender Variation in L2 Writers' Complimenting Strategies" *Journal of Second Language Writing*, 1, s. 195-215.
- KUBOTA, R. (2003), "New Approaches to Gender, Class, and Race in Second Language Writing" *Journal of Second Language Writing*, 12, 31-47.
- MEB (2007), *İlköğretim Düşünme Eğitimi Dersi Programı (6,7,8, Sınıflar)*, MEB Yayınları, Ankara.
- MILES, M.B.-Huberman, A.M. (1994), *Qualitative Data Analysis*, Sage Publication, London.
- SCHAFERSMAN, S.D. (1991), "An Introduction to Critical Thinking". www.usafreepress.org/50k, (son erişim tarihi 25.01.2011).
- SENEMOĞLU, N. (2010), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, 16. Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- SUNDERLAND, J. (2000), "Issues Of Language And Gender İn Second And Foreign Language Education" *Language Teaching*, 33, 203-223.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek H. (2004), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.